

זכרון תרועה

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. ויקרא פרק כג פסוק כג - כה (פרשת אמור)

(כג) ויזכר ה' אל-מלכה לאמר: (כד) זכר אל-בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא-קדש: (כה) כל-מלאכת עבודה לא תעשו והקרבנות אשר לה': ס

2. במדבר פרק כט פסוק א - ו (פרשת פינחס)

(א) ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם: (ב) ועשיתם עלה לריס נחל לה' פר בן-בקר אחד איל אחד פכשים בני-שנה שבעה תמימים:

3. סדור תפלה - נוסח ספרד - סדר תפילת ראש השנה

ותמן לנו ה' אליהנו באהבה את יום (לשבת) השבת הזה ואת יום (לשבת) הזכרון הזה יום (לשבת) זכרון תרועה (לשבת) באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים

4. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד א

אמר רבי יצחק: למה תוקעין בראש השנה? למה תוקעין? רחמנא אמר "תקעו"! אלא, למה מריעין? מריעין - רחמנא אמר "זכרון תרועה"! אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין דף טז עמוד ב תוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן. ואמר רבי יצחק: כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה, מריעין לה בסופה. מאי טעמא? דלא איערבב שטן.

5. תוספות מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

כדי לערבב את השטן - פירש בערוך [כדאיתא] בירושל' בלע המות לנצח וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קל שיפורה זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורה דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא.

שאין תוקעין בתחלתה - מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשבתא אלא דאיתייליד אונסא.

6. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

/משנה/. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בנבנה בלבד. אמרו לו: אחד נבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין...

גמרא. מנהגי מילי? אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא: כתוב אחד אומר "שבתון זכרון תרועה" (ויקרא כ"ג: ד), וכתוב אחד אומר "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט: א)! לא קשיא: כן ביום טוב שחל להיות בשבת, כן ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא: אי מדאורייתא היא, במקדש היכי תקעין? ועוד, הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי! דתנא דבי שמואל: "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (במדבר כ"ט: א) - יצתה תקיעת שופר, ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה. אלא אמר רבא: מדאורייתא מישרא שרי, ורבנן הוא דגזור ביה, כדכרבה, דאמר רבה: הכל סייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמה שילנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים. והינו טעמא דלולב, והינו טעמא דמגילה.

7. רש"י מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

גמרא. זכרון תרועה - ולא תרועה ממש, אלא מקראות של תרועה יאמרו. מלאכה היא - בתמיה. גזירה שמה שילנו וכו' - ובמקדש לא גזור, דאין איסור שבות דרבנן במקדש.

8. תוספות מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

אבל לא במדינה - לא בירושלים ולא בגבולים כדפירש בקונטרס והא דקתני כל עיר שרואה ושומעת תוקעין בה היינו לאחר חורבן שתיקן רבן יוחנן בן זכאי וא"ת ומ"ש מלולב שהיה ניטל אפילו בגבולין בזמן שבהמ"ק קיים כדמשמע בלולב (הגזול) [וערבה] (סוכה ד' מג. ושם) שהיו מוליכין לולביהן לבהכ"נ וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא הואיל ואשתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל תקיעת שופר מעשה חכמה ומיהו קשיא דלאחר חורבן הבית הקילו טפי בשופר מבלולב שתיקן רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו"ד אבל לולב לא אשתרי כדמשמע התם דמוקי לה ההיא דמוליכין לולביהן בזמן בית המקדש ובגבולין משמע דבזמן שאין בית המקדש קיים לא הותר בשום מקום וי"ל דשופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהן שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכיון דתקון בחד

ב"ד תקון בכל מקום שיש ב"ד אף על פי שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא ועוד י"ל דבדין הוא דלולב יהיה דוחה בגבולין יותר משופר שבראש השנה לא היה ידוע קביעות החדש אלא בירושלים אבל יום ראשון דלולב היה ידוע בגבולין.

הא לאו מלאכה היא דאיצטריך כו' - קשיא אדרבה אי מלאכה לא איצטריך קרא דהא מכל מלאכה לא תעשו נפקא ומשום דלאו מלאכה היא איצטריך קרא ונראה לי דאי לאו מלאכה היא הא פשיטא דליכא למיסרה אבל אי מלאכה היא איצטריך קרא סלקא דעתך אמינא תשתרי משום דכתיב יום תרועה יהיה לכם ואפילו בשבת ולהכי איצטריך קרא למיסרה ויום תרועה מוקי לה בחול.

כל מלאכת עבודה לא תעשו - ב"ט כתיב והוה מצי לאתויי כל מלאכה לא תעשו דאף ביום שבת לא איתסר אף על גב דלא כתיב ביה עבודה.

9. תלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ד הלכה א

מתני' יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהו תוקעין בכ"מ שיש בו ב" ... [דף יח עמוד ב] **גמ'** יום טוב של ראש השנה כול'. רבי אבא בר פפא אמר: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש הווין יתיבין מקשיי היו יושבים ומקשים. אמרין: תנינן: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. אין דבר תורה הוא - אף בגבולין ידחה, אין לית הוא דבר תורה הוא - אף במקדש לא ידחה? עבר פהנא. אמרין: הא גברא {רבה} דנישאול {ליה}. אתון שאלון ליה. אמר לון: פתוב אהד אומר יום תרועה וכתוב אחר אומר זכרון תרועה. הא כיצד? בשעה שהיה חל בחול - יום תרועה. בשעה שהיה חל בשבת - זכרון תרועה, מזכירין אבל לא תוקעין. רבי זעורה מפקד לחברייא: עולון ושמעון קליה דרבי לוי דרש, דלית איפשר דהוא מפיק פרשתיה דלא אולפן. ועל ואמר קומיהון: פתוב אהד אומר יום תרועה וכתוב אחר אומר זכרון תרועה. הא כיצד? בשעה שהיה חל בחול - יום תרועה. בשעה שהיה חל בשבת - זכרון תרועה, מזכירין אבל לא תוקעין. **מעשה אף במקדש לא ידחה? תנא: באהד לחודש. מעשה אפילו במקום שהיו יודעין שהוא באהד לחודש ידחה? תני רבי שמעון בן יוסי: והקרבנות - במקום שהקרבנות קריבין. אמרין חברייא קומי רבי יונה: והקתיב: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי וגו'. אמר לון: זו את מעביר בארצכם, הא אהרת לא. אמרין ליה: או נאמר זו אתם מעבירין בארצכם, הא אהרת בין בארץ בין בחוצה לארץ? אמר רבי יונה: אילו הנה כתיב: תעבירו שופר בארצכם, היתיי אומר: פאן מיעט ובמקום אחר ריבה, אלא בכל ארצכם, פאן ריבה ובמקום אחר מיעט.**

10. קרבן העדה מסכת ראש השנה פרק ד הלכה א

תני רשב"י והקרבנות. מדכתיב והקרבנות רחוק מן זכרון תרועה ועשיתם כתיב סמוך יום תרועה ש"מ במקום שמקריבין הוא לעולם יום תרועה:

11. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לד עמוד ב

תני רבנן: תקיעות אין מעפבות זו את זו, ברכות אין מעפבות זו את זו. תקיעות וברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים מעפבות. מאי טעמא? אמר רבה אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שייבא לפני זכרונותיכם לטובה, ובמה? בשופר... ומצוה בתוקעין יותר מן המברכין. כיצד? שתי עזירות, באחת תוקעין ובאחת מברכין, הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין. פשיטא, הא דאורייתא הא דרבנן! לא צריכא, דאף על גב דהא נדאי והא ספק.

12. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז א

אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחרג? אמר הקדוש ברוך הוא: נסכו לפני מים בחרג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה. ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרונותיכם לפני לטובה. ובמה? בשופר. אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם פאילו עקדתם עצמכם לפני.

13. רש"י ויקרא פרק כג פסוק כד

זכרון תרועה - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל:

14. שמות פרק יט פסוק יג (פרשת יתרו)

לא-תלע בו יד כייסקול: יסקל או-ינה ינה אמ-בהמה אמ-איש לא יתנה במשף היכל המה יעלו כהר:

15. רש"י שמות פרק יט פסוק יג (פרשת יתרו)

היבל - הוא שופר של איל, שכן בערביא קורין לדכרא יובלא, ושופר של אילו של יצחק היה:

16. רמב"ן ויקרא פרק כג פסוק כד

זכרון תרועה - פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל, לשון רש"י... אבל כל זה אסמכתא מדבריהם, ומפורש אמרו (שם לד ב) הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן, לא צריכה דאע"ג דהא ודאי והא ספק. ... והנה זה מבואר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתיחד במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכפורים במדת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה לב ב) מלך יושב על כסא דין וכו', ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין:

17. בראשית פרק כב (פרשת וירא)

(א) ויהי אסר הדברים האלה והאלהים נסה את־אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: (ב) ויאמר קח־נא את־בנך את־יחידך אשר־אהבת את־יצחק ולך־לך אל־ארץ המרגה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: ... (ט) ויבאו אל־המקום אשר אמר־לו הַאלהים ויבן שם אברהם את־המזבֶּח ויערֹךְ את־העצים ויעקֹל את־יצחק בנו וישם אתו על־המזבֶּח ממַעַל לעצים: (י) וישלח אברהם את־ידו ויגח את־המאכלת לשחֹט את־בנו: (יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן־השמים ויאמר אברהם ויאמר הנני: (יב) ויאמר אל־תשֹׁלַח ידך אל־הנער ואל־תַעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי כִּי־יִרְאֶה אֱלֹהִים אֵתָה וְלֹא תִשָּׁקֶת אֶת־בִּנְךָ אֶת־יחידך מִמֶּנִּי: (יג) וישא אברהם את־עיניו וירא והנה־איל אֶחָד נֹאֲתָז בְּסֶבֶךְ בקרניו ונלך אברהם ויגח את־האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: (יד) ויקרא אברהם שם־המקום הַהוּא ה' יִרְאֶה אֲשֶׁר יַאֲמַר הַיּוֹם בְּהָר ה' יִרְאֶה: (טו) ויקרא מלאך ה' אל־אברהם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: (טז) ויאמר כי נשבעתי נא־מִה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא תִשָּׁקֶת אֶת־בִּנְךָ אֶת־יחידך: (יז) כִּי־בָרַךְ אֲבָרָהָ וְהָרְבָה אֲרָבָה אֶת־זַרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחֹל אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ זָרְעוֹ אֶת שְׂעֵר אֲנִיבִי: (יח) וְהַתְּבָרְכוּ בְּזַרְעוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

18. שפתי כהן בראשית פרשת וירא ד"ה [כב, יא]

ויקרא אליו מלאך ה' וגו'. למה מן השמים שאילו לא כן לא היה נמנע שאילו בא אליו המלאך ואומר לו אל תשלח ידך אל הנער היה אומר לו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים ולא היה נמנע מלשחוט, לזה היה מן השמים לומר שגזירת עילאין היא:

19. רש"י הירש בראשית פרק כב פסוק יא (פרשת וירא)

לעיל בפסוק א אמר אברהם הנני מיד לאחר שהקריאה בשמו באה פעם אחת. כאן ענה אברהם רק לאחר קריאה שניה, שכן שקוע היה בקיום רצון הגבורה ולא הטה אוזן לדבר אחר. שמא יש משמעות בדבר, שה' שלח קריאה זו בידי מלאך, בעוד שבכל חיי אברהם דיבר אתו ה' בעצמו. די היה בשליחות מלאך לעצור מלבצע. גם בכך מרומז כל עומק הלבטים, שאברהם התנסה בהם. אילו היה זה מלאך שהביא לו את דבר המצוה: העלה את בנו לעולה, לא היה מאמין לו, - כה משוועת היתה הסתירה בין המצוה הזאת ובין הגילויים שגילה לו ה' עד כה, על כל הקשר הדברים, ובמיוחד בדבר יצחק. לביטול מצות העקדה די היה בשליחותו של מלאך. לשם הבנת טעמו של ביטול זה, ולשם הסברת כל מצות העקדה כנסיון, שמי שגילה את נכונות רצונו לקיימה כבר עמד בו - לשם כך לא היה צורך בהתגלות יוצאת מן הכלל; ביטול זה השתלב יפה עם כל מה שאברהם ידע בלאו הכי...

20. משך חכמה ויקרא פרק כג פסוק כד - כו (פרשת אמור)

(כד) יהיה לכם שבתון זכרון תרועה. הנה בראש השנה (טו, ב) אמרו: כל שנה שאין תוקעין בתחילתה, מריעין לה בסופה (מאי טעמא? דלא עירבב שטן). פירש הבה"ג (מובא בתוספות שם ד"ה שאין) לאו דמיקלע בשבתא, אלא דאיתייליד אונסא. הכוונה, כי אין התקיעה מצות עשה כמו כל המצוות, אשר בהיעדרה יענש על בלי קיומו אותה, וכי אניס - רחמנא פטריה. רק הוא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי, וכמו מכפר ביום הכיפורים, וכמו שאמרו: כיון דלזיכרון אתי כמאן דאתי בפנים דמי. ונמצא, החולה אם באונס לא יקח מזור ורפואה, האם יתרפא?! כן כשנעדר הזכרון שופר, שמכנסת זכרונות ישראל לאביהם שבשמים, תו החולי בלא מזור ורפואה, וקטרוג השטן במקומו. [ועיין בחושן משפט סימן כא בש"ך בזה דאונסא כמאן דעביד, דאם נתחייב על מנת שיעשה פלוני ולא עשה באונס גם כן אינו חייב]. אולם בשבת, דאחז המיוחד ממצות שופר הוא לתקוע בשופר של איל, להזכיר זכות העקידה שופר של איל, כמו שאמרו פרק קמא דראש השנה (טו, כ), והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה עבור שם השם יתברך כי נקרא עליהם - זהו זכות עקידה, שבנינו עוקדים כל תאותיהם

והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת ה' ותורתו. והנה, ידוע כי בני ישראל והשי"ת המה כשני אוהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו, וזהו (ברכות ו, א): תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו? "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". והשי"ת אמר (במדבר לא, ב): "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים", ומשה אמר (שם פסוק ג) "לתת נקמת ה'", וכיוצא בזה הרבה. לכן אחרי שידוע לנו גודל התועלויות ממצות שופר, אשר אם יבוטל - אף באונס - הסכנה גדולה, ובכל זאת אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידוש עולמו מן האין הגמור, יהיה מה! יעבור עלינו מה, ויתקדש שמו יתברך! יקטרג השטן ולא יכנס זכרוננו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבירו ד' אמות ברשות הרבים ויתחלל שמו חלילה. כי לישראל מעט היחס מהשבת, כמו שביארתי במקום אחר: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי", כי השבת מתיחס אל יחס העולם בכללה להשי"ת, לא על יציאת מצרים כהמועדים בעצם, בעילה רחוקה אכמ"ל. ויתגדל ויתקדש שמייה רבא! ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך. וכיון שכן, הרי זה גופיה מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גופא עקידה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר.

21. תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ב הלכה ד

מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה בא"י גואל ישראל:
22. סליחות

מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו.

23. תהלים פרק מז פסוק ו

עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרְעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר:

24. ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה כט סימן ג

רבי יהודה ברבי נחמן פתח: עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרְעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר (תהלים מ"ז:ו), בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹלָה עַל כֶּסֶּא דִין, בְּדִין הוּא עוֹלָה, מֵאֵי טַעַם, עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרְעָה, וּבְשָׁעָה שִׁשְׁרָאֵל נוֹטְלִין אֶת שׁוֹפְרֵיהֶן וְתוֹקְעִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עוֹמֵד מִכֶּסֶּא דִין וְיוֹשֵׁב בְּכֶסֶּא רַחֲמִים, דְּכָתִיב: ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר, וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְהוֹפֵךְ עֲלֵיהֶם מֵדַת הַדִּין לְרַחֲמִים, אֵימָתִי בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי.

25. ירושלמי מסכת תענית פרק ב הלכה ד

רבי ביבי אבא בשם ר' יוחנן, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שְׂבָשְׁעָה שְׂאֲמַרְתָּ לִי לְהַעֲלוֹת אֶת יִצְחָק בְּנִי הֵיכָּה לִי מֵהָ לְהָשִׁיב וְלֹאמַר לְפָנֶיךָ, אֶתְמוּל אֲמַרְתָּ לִי כִּי בְּיָצֵחַ יִקְרָא לָךְ זֶרַע וְעַכְשָׁיו אֶתְּ אֹמֵר וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה. ח"ו לֹא עֲשִׂיתִי כֹן אֶלָּא כְּבִשְׁתִּי אֶת יִצְרָי וְעֲשִׂיתִי רָצוֹנָךְ. כֹּן יִהְיֶה רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי שְׂבָשְׁעָה שִׁיִּהְיוּ בָנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּנֵי נִכְנָסִים לִידֵי צָרָה וְאֵין לָהֶם מִי לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סְנִיגוּרִיא אֲתָה תִּהְיֶה מְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סְנִיגוּרִיא. ה' יִרְאֶה אֶת נִזְכָּר לָהֶם עֲקִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק אֲבִיהֶם וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. מֵהָ כְּתִיב בְּתַרְיָה? מֵהָ כְּתוּב אַחֲרֵי כֵן? (בראשית כב) וַיֵּשֶׁא אֲבִרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אֲחֵר נִגֹּף. מֵהוּ אֲחֵר? א"ר יוֹדָה בִּי ר' סִימֹן, אֲחֵר כֹּל הַדּוֹרוֹת עֲתִידִין בְּנִיָּה לִיאָחֲזוּ בַּעֲוֹנוֹת וּלְהַסְתַּבֵּךְ בַּצָּרוֹת וְסוֹפֵן לְהַגָּאֵל בְּקִרְבָּיו שֶׁל אֵיל הַזֶּה, שְׁנֵאֲמַר (זכריה ט) וְהָ אֱלֹהִים בְּשׁוֹפָר יִתְקַע וְהִלָּף בְּסַעֲרוֹת תִּימָן. רַבִּי חוֹנָה בְּשֵׁם ר' חִינָנִה בַּר יִצְחָק, כֹּל אוֹתוֹ הַיּוֹם הֵיכָּה אֲבִרָהָם רֹאֶה אֶת הָאֵיל נֶאֱחָז בְּאֵילָן זֶה וְנִיתָּוֹר וְיוֹצֵא. נֶאֱחָז בַּחוּרֵשׁ זֶה וְנִיתָּוֹר וְיוֹצֵא. נֶאֱחָז בְּסִבְכָּה זֶה וְנִיתָּוֹר וְיוֹצֵא. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲבִרָהָם, כֹּךְ עֲתִידִין בְּנִיָּה נֶאֱחָזִים בַּעֲוֹנוֹת וּמִסְתַּבְּכִין בְּמַלְכִּיּוֹת, מִכְּבֹּל לְמַדִּי, מִמְּדֵי לִינוֹ, וּמִיָּוֶן לְאֶדוֹם. אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹן הָעוֹלָמִים יִהְיֶה כֹן לְעוֹלָם? א"ל עֲנֵה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְסוֹפֵן לְהַגָּאֵל בְּקִרְבָּיו שֶׁל אֵיל הַזֶּה שְׁנֵאֲמַר נֵה' אֱלֹהִים בְּשׁוֹפָר יִתְקַע וְהִלָּף בְּסַעֲרוֹת תִּימָן.

26. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כו עמוד א

דאמר רב חסדא: מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה - לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. - ... והא איכא בגדי זהב מבחוץ! - מבפנים קא אמרינן. - שופר נמי מבחוץ הוא! - כיון דלזכרון הוא - כבפנים דמי. -

27. הררי קדם חלק א סימן ט הגרי"ד סולוביצ"ק ביאור מאמרם "כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי"

ונראה לפרש בכונת הגמ', ע"פ דברי הרמב"ם (בפ"ד מתפלה הל' א) "חמשה דברים מעכבים את התפלה וכו' וכוונת הלב", ושם (בהל' ט"ז) "כיצד היא הכונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה". ונראה דאין כונת הרמב"ם שיכוין כאילו השכינה עומדת לפניו בארץ, אלא אדרבה עיקר הכונה הוא כמו שכתב הרמב"ם (בפ"ה הל' ד) "ויהיה לבו פנוי למעלה כאלו הוא עומד בשמים", ולפיכך יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה בשמים. וה"נ בשעת תקיעת שופר מאחר שהוא בבחינת תפלה, בעינן שיכוון את לבו כאילו הוא

עומד ממש לפני ולפנים, "כאילו הוא עומד בשמים", ולפיכך שייך בשופר אין קטיגור נעשה סניגור דכלפני ולפנים דמי.

28. רש"י, בראשית א:א

בְּרָא אֱלֹקִים: וְלֹא נֶאֱמַר בְּרָא ה', שְׁבַתְחֶלָה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבְרָאתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, רָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, הַקָּדִים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְפָּה לְמִדַּת הַדִּין, וְהֵינּוּ דְכָתִיב (להלן ב ד) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

29. ספר שם משמואל - פרשת פקודי - פרשת שקלים

בש"ס מגילה (י"ג סוע"ב) אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים וכו'. ונראה לפרש בהקדם מה שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה כי אדר קודם ניסן הוא מעין אלול קודם תשרי, עכת"ד. ביאור הדברים, דהנה בריאת העולם התחילה בכ"ה באלול, והאדם ברא באחד בתשרי, ובבריאת האדם כתיב ויפת באפיו נשמת חיים נשמה מהעליונים, ובכל שנה כשמגיע הזמן הזה, היינו אחד בתשרי, רצונו של הקב"ה להשפיע חיים חדשים כל טוב וכל חדי וכל חירי, אך א"א בלתי שיהי' העולם ראוי לכך, אבל ישראל מעוררין זה בקול שופר גנוחי גנח ילולי לילי, היינו שכל אחד מעורר רחמנות בעצמו על נפשו שבת מלך היא והושפלה ממרום מצבה להשתעבד אל החומר העכור,

30. ספר שערי אורה, השער התשיעי הספירה השנייה

ועתה הט אונזך ושמע מה שאפשר לך לשמוע בדבר זה: כל מקום שנאמר בו עלה במחשבה הוא לשון שתוק כי השערים ננעלו לפניך בדבר זה, שהרי סתום וחתום בחדר העליון שאין כל בריה יכולה ליכנס בה, והוא חדר המחשבה העמוקה הנקראת רצון באין גבול, לכן בלום פיך מלדבר. וזהו שאמר בעניין רבי עקיבא, בעניין מראית משה רבינו עליו השלום כשראה שהיו סורקין את בשרו ואמר: זו תורה וזו שכרה. אמר לו: שתוק שכך עלה במחשבה כלומר, שאלתך אינה במקום שתוכל להשיג בה דבר, אלא שתוק. ומה טעם? שהרי כך עלה במחשבה. הרי היא במקום שאינך יכול לעלות לה, וגם היא אין דרכה לרדת ממקומה ולצאת ולהגיע אליך, לפי שהיא דביקה בעולם הרחמים בכתר עליון, ואם כן, שתוק. עתה מסרנו בידך כלל גדול לכל מקום שתמצא 'כך עלה במחשבה', כי הדברים סתומים ואין כל בריה יכולה להתבונן בהם לפי שהמחשבה אין בה צפייה כלל. ולפי שאין דרך להיכנס אליה ואין לה תכלית וסוף, ואם כן היאך יכול מי שיש לו גבול לשער דבר שאין לו גבול? על כיוצא בזה נאמר: מאד עמקו מחשבותיך (תהלים צב, ו). ובדבר זה נאחז עניין רשע וטוב לו צדיק ורע לו, ישתבח בעל הרצון אשר לא יושג תכלית כוונתו וחכמתו, וכמו שאמרנו בעניין רבי עקיבא:

31. ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן סד

אָבֵל בְּהַחֲלֵל הַפָּנוּי שֶׁהוּא מְקִיף כָּל הָעוֹלָמוֹת כֻּלָּל, וְהוּא פָּנוּי מִכָּל פְּכִיכּוּל כֻּלָּל, אֵין שָׁם שׁוּם דְּבוּר, וְאִפְּלוּ שְׂכָל בְּלֹא אוֹתִיּוֹת כֻּלָּל. וְעַל כֵּן הַמְּבוּכוֹת הַבָּאִים מִשָּׁם, הֵם בְּחִינַת שְׁתִּיקָה. וְכֵמוּ שְׁמַצִּינוּ בְּמִשָּׁה (מִנְחוֹת כ"ט): 'כִּשְׁשָׁאֵל עַל מִיתַת רַבִּי עֲקִיבָא, זֶה תוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה. הַשִּׁיבּוֹ לֹ: שְׁתַּק, כִּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה'. הֵינּוּ שְׂאֵתָה צָרִיד לְשִׁתַּק, וְלִבְלִי לְשָׂאֵל תְּשׁוּבָה וְתִרְוִץ עַל קִשְׁיָא זֶה. כִּי כִךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַדְּבוּר. עַל כֵּן אֵתָה צָרִיד לְשִׁתַּק עַל שְׂאֵלָה זֶה, כִּי הוּא בְּחִינַת עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה, שְׂאִין שָׁם דְּבוּר לִישָׁב אוֹתָהּ. וְכֵמוּ כֵּן אֵלוּ הַקְּשִׁיּוֹת וְהַמְּבוּכוֹת שֶׁבָּאִים מִחֲלֵל הַפָּנוּי, שְׂאִין שָׁם דְּבוּר וְלֹא שְׂכָל כֻּלָּל, עַל כֵּן הֵם בְּחִינַת שְׁתִּיקָה, וְצָרִיד רַק לְהֵאֱמִין וְלְשִׁתַּק שָׁם. וְעַל כֵּן אֲסוּר לְכַנֵּס וּלְעֵין בְּדִבְרֵי הָאִפְּיִקוֹרְסִית וְהַמְּבוּכוֹת אֵלוּ, כִּי אִם צָדִיק שֶׁהוּא בְּחִינַת מִשָּׁה. כִּי מִשָּׁה הוּא בְּחִינַת שְׁתִּיקָה, בְּחִינַת שְׁנִקְרָא: "כְּבֵד פֶּה" (שְׁמוֹת ד), בְּחִינַת שְׁתִּיקָה, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַדְּבוּר. וְעַל כֵּן הַצָּדִיק שֶׁהוּא בְּחִינַת מִשָּׁה, בְּחִינַת שְׁתִּיקָה, יָכוֹל לְעֵין בְּדִבְרֵי הַמְּבוּכוֹת אֵלוּ, שֶׁהֵם בְּחִינַת שְׁתִּיקָה כֻּלָּל. וְצָרִיד דּוֹקָא לְעֵין, כִּדִּי לְהַעֲלוֹת הַנְּשִׁמוֹת שֶׁנִּפְּלוּ לְשָׁם כֻּלָּל:

32. לקוטי הלכות או"ח הלכות תפילין הלכה ה

וְעַל יְדֵי זֶה בָּאֵמַת הֵם זֻכִּים לְעֲלוֹת וּלְכַלּוֹל בְּתַחֲלַת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁסָּרְקוּ אֵת בִּשְׁרוֹ בְּמִסְרָקוֹת שֶׁל בְּרִזָּל וְשָׂאֵל מִשָּׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם: זֶה תוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה וְהַשִּׁיבּ לֹ: הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ: שְׁתַּק! כִּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה (מִנְחוֹת כ"ט). כִּי יִסּוּרִים שֶׁל צָדִיקִים כָּאֵלוּ בְּחִינַת רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי, הֵם גַּמְשָׁכִין מִתַּחֲלַת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁרָצָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְבְרָא אֵת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין כִּדִּי שִׁינּוּכּוֹ לְעַמֵּד בְּנִסְיוֹן בְּלִי סִיוַע דְּלַעֲלֹא כֻּלָּל. כִּדִּי שִׁינּוּכּוֹ הַכֹּל לְכַלּוֹל בְּתַחֲלַת הַמַּחֲשָׁבָה, אָבֵל רָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, עַל כֵּן הַקָּדִים מִדַּת הַרַחֲמִים וְכו'. וְאִזּוּ יֵשׁ פֶּתַח לִפְלִי לְשִׁבְרֵי הַיָּצָר הָרַע עַל יְדֵי סִיוַע דְּלַעֲלֹא, שֶׁהוּא בְּחִינַת מִדַּת הַרַחֲמִים כֻּלָּל, אָבֵל הַצָּדִיקִים הַגְּדוֹלִים כֵּמוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי כֻּלָּל, הֵם עוֹבְדִים

השם יתברך כמו שעלה בתחלת המחשבה, דהינו במדת הדין לבד, דהינו שסובלים כל מיני יסורים ועומדים בכל הנסיונות והקטרוגים שהכל נמשך ממדת הדין. והם משכרין הכל בעצמן כנ"ל, ועל ידי זה זוכין באמת לעלות ולכלול בתחלת המחשבה, שזהו בחינת 'שתוק, כך עלה במחשבה' כנ"ל.

33. לקוטי הלכות או"ח הלכות קריאת שמע הלכה ג וצריך לכלל העולמות - עליון בתחתון ותחתון בעליון. וזה בחינת שצריך לארכא בד' דאחד, כדי שימליכהו למעלה ולמטה ובארבע רוחות (ברכות יג:), זה בחינת 'מלא כל הארץ כבודו', הינו בחינת כלליות תחתון בעליון, תלמיד בבן, שיהיה נכלל השגת דרי מעלה, 'יחודא עלאה', מבחינת השגת דרי מטה, בחינת 'מלא כל הארץ כבודו', וכלליות [והשגת] עליון בתחתון, דהינו שיהיה נכלל השגת דרי מטה, בחינת 'מלא כל הארץ כבודו', שזה בחינת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', מבחינת דרי מעלה, מבחינת 'מה' וכו'. זה בחינת מה שאומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' בלחש, זה בחינת שתיקה, בחינת השגת דרי מעלה, בחינת 'מה', שהוא בחינת שתיקה, בחינת (מנחות כט:): 'שתוק כך עלה במחשבה', בחינת (אסדר לסעודתא): 'דיחזי לן סתריה דאתאמר בלחישא', הינו בחינת השגה עליונה, בחינת 'מה', שזאת ההשגה נסתרת ונעלמת והיא בבחינת שתיקה, שזה בחינת בלחש שסמוך לשתיקה, בבחינת: 'דאתאמר בלחישא', וכן"ל.

34. הרב לוי יצחק מבירדיטשוב ליקוטים חדשים ריבונו של עולם! השתא צריך אתה לכתוב את כל ישראל לחיים. כי אם לא כן, חס ושלום, היאך אתה רשאי לכתוב בשבת? הלא הוא חילול שבת. אבל לחיים רשאי אתה לכתוב, כי פיקוח נפש דוחה את השבת.

Source: *Kedushat Levi ha-Shalem*, vol. 3, *Likkutim Chadashim*, Rosh Hashanah. Stahl also points to *Kedushat Levi*, *Chadashim gam Yeshanim*, Jerusalem 5718, p. 126, and parallel versions in *Ganzei Yisrael* and *Divrei Shalom* of R. Shalom of Belz.

Eretz-Yisrael / Geniza piyyut — no judgment on Shabbat

כי אין שפט בשבת
יצדק עם זה במשפט
אם ישפט בשבת
כי אין דין בשבת
תנודף מני דינים
מרחמך לדין
כי אין לשפט בשבת
חטא וכל עון
בל יבא חשבון
...
כי אין להזכיר בשבת

כי אין דין בשבת
תנודף מן הדינים
אנא ברחמים תדין

Yaakov Israel Stahl, "Hekhrecho shel ha-Kadosh Barukh Hu be-Rosh Hashanah she-chal be-Shabbat," pp. 24–26, citing the Eretz-Yisrael piyyut editions of Shulamit Elizur / Yahalom (and Fleischer's work on the old Eretz-Yisrael rite). Stahl's point: the mute-judgment motif is already in the land, centuries before Berdichev.